

PRZEDMIOTOWY SYSTEM OCENIANIA

z Historii i Terazniejszości

I. PODSTAWA PRAWNA:

1. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 kwietnia 2007 r. w sprawie warunków i sposobu oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy oraz przeprowadzania sprawdzianów i egzaminów w szkołach publicznych z późniejszymi zmianami;
2. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 27 sierpnia 2012 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół;
3. Statut Szkoły – Warunki i sposoby oceniania wewnątrzszkolnego
4. Programy nauczania przyjęte na ogólnym zebraniu Rady Pedagogicznej

II. CELE PRZEDMIOTOWEGO SYSTEMU OCENIANIA:

1. Wspieranie rozwoju ucznia przez diagnozowanie jego osiągnięć w odniesieniu do wymagań edukacyjnych przewidzianych w programie nauczania;
2. Dostarczenie uczniom, rodzicom i nauczycielom informacji o postępach, osiągnięciach oraz trudnościach ucznia;
3. Motywowanie uczniów do samodzielnego uczenia się, kształtowanie jego dojrzałości, samodzielności i odpowiedzialności za proces uczenia się;
4. Wykorzystywanie osiągnięć uczniów do doskonalenia pracy dydaktyczno – wychowawczej nauczyciela;
5. Przedstawienie wymagań edukacyjnych niezbędnych do realizowania podstawy programowej.

III. OBSZARY PODLEGAJĄCE OCENIANIU

1. Wiedza i umiejętności przedmiotowe określone w programie nauczania

- a) Zrozumienie podstawowych zagadnień, stosowanie wiedzy przedmiotowej w sytuacjach praktycznych
- b) Właściwe rozpoznawanie i definiowanie problemu
- c) Analizowanie wszystkich aspektów zagadnienia (problemu)
- d) Prezentacja i uzasadnienie wybranego rozwiązania
- e) Uogólnianie, porównywanie, wyciąganie wniosków
- f) Stopień łączenia elementów wiedzy z życiem
- g) Oryginalność i atrakcyjność prezentacji rozwiązania problemu

2. Aktywność na lekcjach

- a) Samodyscyplina
- b) Zainteresowanie tematem lekcji, pilność
- c) Inicjatywa (własne propozycje, pytania)
- d) Inwencja twórcza
- e) Udzielanie pomocy innym uczniom
- f) Współpraca w zespole

3. Przygotowanie ucznia do lekcji

- a) Posiadanie podstawowego wyposażenia ucznia i niezbędnych materiałów pomocniczych, (podręcznika, zeszytu, ćwiczeń)
- b) Odrabianie zadań domowych
- c) Posiadanie niezbędnych materiałów pomocniczych
- d) Prowadzenie zeszytu (poprawność językowa, estetyka, systematyczność)

4. Praca domowa

- a) Stopień zrozumienia zadania
- b) Poprawność merytoryczna wykonanych zadań
- c) Samodzielność w wykonaniu zadania
- d) Oryginalność

5. Praca w grupach

- a) Aktywne uczestnictwo w pracy zespołu
- b) Aktywne słuchanie innych
- c) Umiejętność dyskusowania, negocjowania
- d) Twórczy wkład (argumenty, pomysły)
- e) Przestrzeganie kultury języka i dyskusji
- f) Pomoc innym
- g) Współodpowiedzialność

6. Rozwiązywanie zadań problemowych

- a) Właściwe rozpoznanie i zdefiniowanie problemu
- b) Analizowanie wszystkich aspektów zagadnienia (problemu)
- c) Zaplanowanie rozwiązania
- d) Zaproponowanie różnych wariantów rozwiązania problemu (opisowo, graficznie)
- e) Uogólnianie, porównywanie, wyciąganie wniosków)
- f) Oryginalność rozwiązania
- g) Atrakcyjność prezentacji

7. Praca projektowa

- a) Stopień zaangażowanie w wykonanie projektu
- b) Uogólnianie, porównywanie, wyciąganie wniosków
- c) Wykorzystanie różnych źródeł informacji
- d) Dobór odpowiednich środków, technik pracy
- e) Estetyka wykonania projektu
- f) Wartościowanie – własna ocena
- g) Sposób prezentacji

8. Wykorzystywanie informacji z różnych źródeł

- a) Poszukiwanie, porządkowanie i wybór istotnych źródeł informacji
- b) Analiza, porównanie, uogólnianie ocena zgromadzonego materiału
- c) Korzystanie z mediów i technologii informacyjnych
- d) Umiejętność oceny przydatności zgromadzonych materiałów

9. Dodatkowa aktywność ucznia

- a) Udział w zajęciach pozalekcyjnych
- b) Udział w konkursach przedmiotowych i olimpiadach
- c) Udział w projektach szkolnych, międzyszkolnych, ogólnopolskich

d) Wykonywanie dodatkowych prac w czasie pozaszkolnym

Wymagania edukacyjne niezbędne do uzyskania poszczególnych śródrocznych i rocznych ocen klasyfikacyjnych.

Propozycja zapisu informacji w zeszycie ucznia (informacja dla ucznia i rodziców/opiekunów prawnych)

1. W roku szkolnym 2024/2025 na lekcji historii oceniane będą następujące obszary aktywności uczniów (np.):
  - a) Wiadomości i umiejętności określone w programie nauczania
  - b) Aktywność na lekcjach
  - c) Przygotowanie ucznia do lekcji, prowadzenie zeszytu
  - d) Praca domowa
  - e) Praca w grupach
  - f) Rozwiązywanie zadań problemowych
  - g) Praca projektowa
  - h) Wykorzystanie informacji z różnych źródeł (m.in. referaty, prezentacje multimedialne)
  - i) Dodatkowa aktywność ucznia
2. Przewidywane sprawdziany pisemne (I półrocze - ..., II półrocze - ...)

.....
data

.....
podpis rodzica/prawnego opiekuna

IV. KRYTERIA OCENY ŚRÓDROCZNEJ I ROCZNEJ

Skala ocen	Osiągnięcia ucznia
6	Uczeń: Opanował wymagania na ocenę dopuszczającą, dostateczną, dobrą, bardzo dobrą oraz <ul style="list-style-type: none"> • uczestniczy w olimpiadach i konkursach przedmiotowych, • wykazuje się aktywnością na terenie szkoły oraz poza nią, • chętnie podejmuje się zadań dodatkowych, • samodzielnie i twórczo rozwija swoje uzdolnienia historyczne, biegle posługuje się zdobytymi wiadomościami w rozwiązywaniu problemów teoretycznych lub praktycznych z programu danej klasy i proponuje rozwiązania nietypowe, rozwiązuje także zadania wykraczające poza program nauczania danej klasy.
5	Uczeń: Opanował wymagania na ocenę dopuszczającą, dostateczną, dobrą oraz <ul style="list-style-type: none"> • opanował pełną wiedzę z zakresu podstawy programowej i potrafi ją wykorzystać w różnych sytuacjach, • ustala następstwa w czasie faktów i wydarzeń historycznych • samodzielnie szuka informacji, potrafi je hierarchizować, selekcionować oraz analizować, • samodzielnie pracuje z mapą • ocenia rozmaite zjawiska oraz uzasadnia własne zdanie,

VII Liceum Ogólnokształcące im. Józefa Wybickiego w Gdańsku

	<ul style="list-style-type: none"> • skutecznie wykorzystuje poznaną wiedzę oraz opanowane umiejętności w życiu publicznym, • wykazuje się aktywnością na forum klasy, szkoły oraz poza nią.
4	<p>Uczeń:</p> <p>Opanował wymagania na ocenę dopuszczającą, dostateczną oraz</p> <ul style="list-style-type: none"> • opanował wiedzę określoną w programie, • poprawnie i zrozumiale prezentuje zagadnienia omawiane na lekcji, • formułuje wnioski, • jest aktywny na lekcji, • umie wykorzystać wiedzę w praktyce w sposób poprawny, • formułuje własne stanowisko i go broni na forum, • interpretuje dane zawarte w różnych źródłach informacji i na tej podstawie potrafi rozwiązać konkretny problem, • przejawia zainteresowanie tematem lekcji.
3	<p>Uczeń:</p> <p>Opanował wymagania na ocenę dopuszczającą oraz</p> <ul style="list-style-type: none"> • opanował podstawową wiedzę i umiejętności określone w programie, • rozumie polecenia, • potrafi samodzielnie wykonać proste zadania, • odnajduje podstawowe informacje w różnych źródłach, • umie hierarchizować i selekcjonować poznane fakty i zjawiska, • bierze udział w pracach zespołowych i jest aktywny we współpracy, • samodzielnie przedstawia wyniki własnej pracy zarówno ustnie jak i pisemnie, • potrafi korzystać ze zdobytej wiedzy w praktyce,
2	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • rozumie polecenia nauczyciela, choć w niepełnym stopniu, • opanował podstawową wiedzę i umiejętności określone w programie w stopniu ograniczonym, • potrafi samodzielnie lub z pomocą nauczyciela wykonać proste zadania, • jest w stanie, z pomocą nauczyciela, zaprezentować wyniki swojej pracy ustnie i pisemnie, • opanował wiedzę określoną w programie w niepełnym zakresie, • korzystając z pomocy nauczyciela, nazywa oraz klasyfikuje poznane pojęcia, zjawiska, procesy, osoby, podstawowe dokumenty,

KRYTERIA OCENY OSIĄGNIĘĆ UCZNIĄ W ZAKRESIE	
Odpowiedzi ustnej	Pracy pisemnej
<i>Ocena celująca</i>	
Wiedza i umiejętności ucznia charakteryzują się pełną znajomością dyscyplin historii. Pochodzą one z różnych źródeł poza podręcznikowych. Oparte są na wnikliwej analizie rzeczywistości	Uczeń w pełni zrozumiał temat, wyczerpał zakres rzeczowy i problemowy. Posiada erudycyjną wiedzę z zakresu dyscyplin historii. W pracy ujmuje wiele sfer składających się na

VII Liceum Ogólnokształcące im. Józefa Wybickiego w Gdańsku

<p>i różnorodności światopoglądowej. Uczeń twórczy w odpowiedzi, nieszablonowy, aktywny, nie unika krytyki i oceny. Ma własne zdanie. Potrafi sam stawiać pytania i przedstawić problemy do dyskusji. Wysoka kultura słowa mówionego.</p>	<p>historię, tj. chronologię historyczną, analizę i interpretację historyczną, tworzenie narracji historycznej. Stosuje hierarchizację materiału w dłuższych i krótszych okresach, umiejętnie posługuje się związkami przyczynowo-skutkowymi i przestrzenno-czasowymi, posiada zdolność do szczegółowej analizy poszczególnych faktów i zjawisk. Praca posiada kompozycję, proporcje są oparte na erudycyjnej wiedzy, zastosowano dobór materiału, stosuje samodzielne wnioski, samodzielnie ocenia zjawiska, postacie. Praca charakteryzuje się bezbłędnym stylem, wysoką poprawnością gramatyczną i bezbłędnie stosowaną terminologią z zakresu nauk składających się na historię.</p>
<p>Ocena bardzo dobra</p>	
<p>Uczeń posiada ogólne wiadomości i umiejętności z zakresu nauk historycznych. Podstawy teoretyczne i praktyczne oparte na najwyższym poziomie programowym i podręcznikowym. Żywo zainteresowany aktualizacją danych źródłowych. W szczególności sposób ma opanowaną jedną z dyscyplin historii: chronologię historyczną, analizę i interpretację historyczną, tworzenie narracji historycznej itd. Znajomość czynna języka danej dyscypliny. Postawa racjonalna, krytyczna, kreatywna. Umiejętność oceny problemów, procesów, zjawisk oraz osób.</p>	<p>Uczeń w pełni zrozumiał temat, wyczerpał zakres rzeczowy i problemowy. Praca zawiera dużą szczegółowość w przedstawianiu wydarzeń oraz znajomość różnych sfer składających się na wiedzę o społeczeństwie. Uczeń stosuje hierarchizację w dłuższych i krótszych okresach, umiejętnie posługuje się związkami skutkowymi i przestrzenno-czasowymi, posiada zdolność do szczegółowej analizy poszczególnych faktów i zjawisk. Praca posiada właściwą kompozycję, można w niej wyróżnić odpowiednio proporcjonalnie dobrane części pracy, uczeń wysuwa samodzielne wnioski, samodzielnie ocenia zjawiska, fakty, postacie. Praca charakteryzuje się bezbłędnym stylem, wysoką sprawnością językową, gramatyczną i bezbłędnie stosowaną terminologią historyczną.</p>
<p>Ocena dobra</p>	
<p>Uczeń nie wykazuje szczególnego zaangażowania. Opanował podstawy programowe. Umiejętnie stosuje słownictwo nauk historycznych – nie jest ono bezbłędne. Przejawia przeciętne zainteresowanie otaczającą rzeczywistością. Poprawnie interpretuje informacje i potrafi je ocenić. Postawa krytyczna, chociaż niechętna ocenie.</p>	<p>Uczeń rozwinął temat, zawarł w pracy prawidłowy zakres rzeczowy i problemowy, opanował wiadomości i umiejętności w zakresie programu, przedstawił różne sfery składające się na wiedzę o społeczeństwie. Uczeń posiadał umiejętność właściwej hierarchizacji, przedstawia związki przyczynowo-skutkowe, analizuje zjawiska, które mają charakter ciągły</p>

VII Liceum Ogólnokształcące im. Józefa Wybickiego w Gdańsku

<p>Kreatywność na słabym poziomie. Wiedza merytoryczna oparta na podręczniku.</p>	<p>i spójny, chociaż czasami odtwórczy; poprawnie rozumie i stosuje pojęcia. Praca posiada dobrą konstrukcję (plan, trójdzielność), materiał poprawnie dobrany, ale nie wyczerpuje faktografii z zakresu wiedzy o społeczeństwie. Uczeń posiada podstawowe umiejętności uzasadniania. Styl pracy oraz stosowana terminologia jest bez zastrzeżeń. Dopuszcza się przypadkowe błędy ortograficzne i interpunkcyjne.</p>
<p>Ocena dostateczna</p>	
<p>Brak zaangażowania w tematykę przedmiotu, wiedza w zakresie podstawowym. Błędy w stosowaniu pojęć naukowych. Brak orientacji w aktualnej problematyce związanej z badaniami historycznymi. Niechętnie ocenia lub nawet nie próbuje. Słaby poziom wnioskowania – tylko przy pomocy nauczyciela. Mechanicznie odtwarza wiedzę. Nie potrafi praktycznie wykorzystać posiadanej wiedzy.</p>	<p>Praca zgodna z tematem, obejmuje zakres rzeczowy. Podano w niej podstawowe fakty, które pozwalają jeszcze na przedstawienie zagadnienia określonego w temacie. Posiada on trudności z właściwą hierarchizacją materiału, nielicznie i schematycznie przedstawia związki przyczynowo- skutkowe, zdarzają mu się błędy w stosowaniu pojęć, próba analizy ma charakter odtwórczy, związany z opisem wydarzeń. Można wyróżnić części pracy niespójne. Występują błędy w doborze materiału ograniczonego do podstawy programowej oraz pominięto niektóre sfery. Wnioski są błędne, niesamodzielne, niedostatecznie uzasadnione lub ich brak, charakter pracy odtwórczy. Dopuszczalne są błędy stylistyczne, gramatyczne oraz nieliczne błędy ortograficzne. Pojawiają się błędy w terminologii z zakresu nauk składających się na wiedzę o społeczeństwie.</p>
<p>Ocena dopuszczająca</p>	
<p>Uczeń ma poważne luki w wiedzy i umiejętnościach, ale przyswoił je w stopniu nieco poniżej wymagań podstawowych. Z tego powodu nie jest w stanie samodzielnie pracować i aktywnie uczestniczyć w zajęciach. Ma braki w zeszycie przedmiotowym (notatki z lekcji, prace domowe). Przy aktywnej i częstej pomocy rozwiązuje problemy typowe, o niewielkim stopniu trudności.</p>	<p>Praca na temat, ale w zakresie podstawowych wiadomości temat tylko częściowo opisany. Brak wielu podstawowych faktów, a zamieszczone są przedstawione w sposób ogólnikowy. Występują liczne błędy rzeczowe. Zdarzają się zastosowania pojedynczych umiejętności, ale mają one charakter odtwórczy. Występują liczne błędy w rozumieniu i stosowaniu pojęć. Praca ma nieprawidłową konstrukcję, plan oraz zachwiane proporcje. Materiał został źle dobrany, ograniczony do jednej sfery, brak wniosków i uzasadnień,</p>

	a występujące są często błędne. Styl miejscami niejasny, błędy składniowe, gramatyczne oraz poważne błędy ortograficzne. Słownictwo ubogie i naiwne.
--	--

V. PROPONOWANE NARZĘDZIA OCENIANIA:

Nauczyciel w celu sprawdzenia osiągnięć uczniów powinien stosować różne techniki i narzędzia pomiaru dydaktycznego, takie jak:

- Odpowiedź ustna (z trzech ostatnich lekcji lub szerszego materiału zapowiedzianego zgodnie z zapisami obowiązującymi w WSO)
- Test oparty na standardach egzaminacyjnych, mający formę:
  - a) testu wiedzy ogólnej
  - b) analizy źródeł
- Wypracowanie oparte na standardach egzaminacyjnych, mający formę:
  - a) zadania klasowego, (zapowiedzianego zgodnie z zapisami obowiązującymi w WSO) zapowiedzianego minimum na dwa tygodnie przed jego realizacją
  - b) zadania domowego
- Referat (będący formą opracowanego i wygłoszonego zagadnienia)
- Kartkówka (krótka, pisemna i niezapowiedziana forma sprawdzenia wiadomości z trzech ostatnich lekcji)
- Sprawdzian (pisemna i zapowiedziana zgodnie z zapisami obowiązującymi w WSO)
- Realizacja projektu
- Zadanie domowe
- Aktywność obejmująca ocenę wkładu pracy ucznia w postaci:
  - a) wypowiedzi ustnych
  - b) zaangażowania w pracę na lekcji
  - c) pracy w grupie
  - d) pracy indywidualnej na lekcji i w domu
  - e) udziału w olimpiadach i konkursach
  - f) zaangażowanie w życie społeczności lokalnej.

V. SPOSOBY POSTĘPOWANIA Z UCZNIAMI O SPECYFICZNYCH TRUDNOŚCIACH W NAUCE W ZAKRESIE OCENIANIA

Dobierając metody pracy i przydzielając określone zadania, musimy pamiętać, że:

1. **Uczeń z dysleksją** – ma izolowane trudności w czytaniu, co na tym poziomie nauczania zobowiązuje nauczyciela do zadbania o jego rozwój emocjonalny poprzez ograniczenie działań, które będą na niego nakładały obowiązek głośnego i publicznego czytania oraz dostosowanie prac pisemnych wykonywanych na lekcji do jego tempa pracy.
2. **Uczeń z dysgrafią** – ma nieczytelne pismo, więc należy zastosować niekonwencjonalne metody sprawdzania prac pisemnych (odczytywanie ich przez ucznia, odpytanie z treści, zachęcanie do pisania drukowanymi literami lub na komputerze).

VII Liceum Ogólnokształcące im. Józefa Wybickiego w Gdańsku

- 3. Uczeń z dysortografią** – ma problemy z poprawną pisownią opartą na regułach ortograficznych, więc podczas sprawdzania prac pisemnych nie należy oceniać poprawności w tym zakresie.
- 4. Uczeń z dyskalkulią** – ma przede wszystkim specyficzne trudności w uczeniu się matematyki, które na wiedzy o społeczeństwie mogą się objawić poprzez przestawianie kolejności cyfr w zadaniach statystycznych, co oznacza, że nauczyciel powinien się skoncentrować na ocenie jego toku rozumowania, a nie ostatecznego wyniku;
- 5. Uczeń z afazją** – ma problemy z operowaniem, wyrażaniem i odbiorem treści językowych i w takim przypadku należy zastosować różne niewerbalne formy komunikacji.
- 6. Uczeń z zespołem Aspergera** – ma problemy z tworzeniem więzi międzyludzkich, kłopoty w zakresie samoorganizacji oraz z myśleniem abstrakcyjnym. Dlatego pracując z taką młodzieżą, należy pamiętać, że w ich przypadku metody nauczania, które opierają się na pracy zespołowej, takie np. jak projekt czy drama mogą okazać się nieskuteczne ze względu na ich zaburzenia. Równocześnie należy do takich uczniów kierować konkretne polecenia oraz używać i interpretować język w sposób dosłowny (unikać podwójnych znaczeń, sarkazmu i idiomów).
- 7. Uczeń z ADHD** – może przejawiać nadmierną impulsywność i ruchliwość oraz mieć problemy z koncentracją uwagi, co wymaga określenia jasnych zasad postępowania i ich egzekwowania, ale zarazem częstego zauważania sukcesów ucznia i ich podkreślenia.
- 8. Uczeń słabowidzący** – może mylić litery, słabo czytać i mieć problemy ze zrozumieniem tekstu. W takiej sytuacji powinien mieć zapewnione właściwe miejsce w klasie, które nie będzie utrudniać widoczności, oraz udostępniać teksty w wersji powiększonej.
- 9. Uczeń słabosłyszący** – może nie słyszeć naszych instrukcji oraz ze względu na problemy ze zrozumieniem słów niechętnie angażować się w życie klasy, równocześnie nie jest w stanie łączyć wykonywania określonych zadań ze słuchaniem poleceń. Dlatego też w takiej sytuacji należy zadbać o dobre oświetlenie klasy, zapewnić mu miejsce w pierwszej ławce i często do niego kierować pytania, aby w ten sposób mobilizować go do większej koncentracji uwagi.
- 10. Uczeń o szczególnych zdolnościach** – charakteryzuje się wysoką inteligencją, łatwością w przyswajaniu wiedzy i wysoką motywacją do nauki, może on być uzdolniony wszechstronnie lub w określonej dziedzinie. Z tego powodu praca z takim uczniem powinna przyjąć formę indywidualnego programu wspierania jego rozwoju, kierowanego przez nauczyciela prowadzącego wspieranego między innymi przez rodziców, pedagoga i psychologa, który umożliwi mu poszerzenie wiadomości i umiejętności w celu ich wykorzystania np. podczas olimpiad, konkursów i turniejów. Należy także zdawać sobie sprawę, że skuteczność wykorzystanych metod będzie tym większa, im większa będzie znajomość kryteriów oceniania i zasad organizacji pracy przez uczniów.

VI. PROPONOWANE FORMY POPRAWIANIA OCEN

1. Uczeń ma prawo do poprawy sprawdzianu (pracy klasowej) jeden raz w trakcie jednego półrocza w formie pisemnego sprawdzenia wiedzy w czasie i terminie uzgodnionym z nauczycielem. Nie zgłoszenie się ucznia w umówionym terminie poza udokumentowanymi przyczynami losowymi pozbawia go możliwości poprawy pracy.
2. Uczeń, który otrzymał ocenę niedostateczną za pierwsze półrocze jest zobowiązany do zaliczenia tej partii materiału w przeciągu 45 dni od daty zakończenia semestru.

**VII MODYFIKACJE WYNIKAJĄCE Z BIEŻĄCEGO MONITOROWANIA
FUNKCJONOWANIA PRZEDMIOTOWEGO SYSTEMU OCENIANIA**

Ewaluacji dokonuje nauczyciel historii w oparciu :

1. o analizę ankiet przeprowadzonych wśród uczniów,
2. o ocenę postępów w nauce.

Zespół przedmiotowy nauczycieli historii i terazniejszości

*Przedmiotowy System Oceniania przyjęty do realizacji
w VII Liceum Ogólnokształcącym
w Gdańsku*

.....
data

.....
podpis dyrektora

Uwaga:

Przedmiotowy System Oceniania może być dokumentem opracowywanym – poszerzonym przez nauczyciela lub zespół przedmiotowy.